

RIMANTAS BALSYS

Klaipėdos universitetas

MEILĖS DEIVĖS MILDOS AUTENTIŠKUMO KLAUSIMU

On the Authenticity of the Love Goddess Milda

SUMMARY

Milda was first mentioned by Teodor Narbut in *Lietuvių tautos istorija* (*A History of the Lithuanian Nation*) published in 1935. Milda was a goddess of love and matchmaking. Her temples were said to have been in Aleksotas (Kaunas), another on the present site of St. Peter and St. Paul's Church in Vilnius, and one more near Seda, Mažeikiai, according to P. Tarasenka. Mythologists - romanticists of the late 19th - early 20th C, such as J. I. Kraszewski, A. H. Kirkor, D. Poška, L. A. Jucevičius, J. Totoraitis, P. Tarasenka, and P. Dundulienė, had no doubts about the authenticity of goddess Milda and continued disseminated the information presented by T. Narbutas. In the late 19th - 20th C the legends of goddess Milda were used in the works of J. I. Kraszewski, S. Moniuszko, P. Vaičiūnas, B. Sruoga, and P. Abelkis. Over the last decade, folklore literature and periodicals have increasingly featured Milda, called the Lithuanian goddess of love. Rural tourism homesteads have been erecting sculptures of Milda, and pagan communities in different places of Lithuania celebrated Milda's festival in May.

SANTRAUKA

Pirmą kartą deivė Milda paminėta Teodoro Narbuto 1835 m. išleistoje *Lietuvių tautos istorijoje*. Teigiama, jog Milda (dar vadinama ir Aleksota) yra meilės ir piršlybų deivė, kurios viena šventykla buvusi Aleksote, o kita stovėjusi Antakalnyje, dabartinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vietoje. Dar vieną deivės Mildos šventvietę (Mažeikių raj., šalia Sedos) 1928 m. aprašė P. Tarasenka. XIX a. antrosios pusės – XX a. pradžios mitologai-romantikai J. I. Kraševskis, A. H. Kirkoras, D. Poška, L. A. Jucevičius, J. Totoraitis, P. Tarasenka, P. Dundulienė nė kiek neabejojo deivės Mildos autentiškumu, daugiau ar mažiau perpasakodami jau T. Narbuto paskleistą informaciją. XIX a. pab. – XX a. legendas apie deivę Mildą savo kūryboje panaudojo J. I. Kraševskis, S. Moniuška, P. Vaičiūnas, B. Sruoga, P. Abelkis. Pastarąjį dešimtmetį kraštotyrinėje literatūroje bei periodinėje spaudoje vėl pagausėjo informacijos apie lietuvių meilės deivę vadinamą Mildą, jos skulptūromis puošiasi kaimo turizmo sodybos, senojo tikėjimo bendruomenės įvairiose Lietuvos vietose gegužės menesį rengia deivės Mildos šventę.

RAKTAŽODŽIAI: Teodoras Narbutas, Milda, meilės deivė, šventykla.

KEY WORDS: Teodoras Narbutas, Milda, love goddess, temple.

Mitologinėje literatūroje randama fragmentiškų užuominų ir net argumentuotų tvirtinimų, jog senovės lietuvių jaunimo, meilės, santuokos, seksualinių santykių dievybėmis reikėtų laikyti Austėją, Bubilą, Ledą, Lelą, Gonda, Pizių, Milda.¹ Austėjos, Bubilo, Ledos, Lelos, Gondo, Piziaus autentiškumo, jų funkcijų klausimu jau rašyta ankstesniuose darbuose. Prieita prie išvadų, jog kalbėti apie Ledos (Lados, Lado, Lelos) garbinimą baltų kraštuose nėra jokio pagrindo, Austėja ir Bubilas pirmiausia laikytini dievybėmis, besirūpinančiomis bitėmis, jų spietimu, medaus gausa, o prieštarinčiai vertinamų Gondo ir Piziaus autentiškumo naudai rasta nemažai argumentų.² Pastarojo dešimtmečio kraštotyrinėje literatūroje bei periodinėje spaudoje ypač pagausėjo informacijos apie lietuvių meilės deivę vadinamą Milda. Daugelyje lietuviškų kalendorių (tarp jų ir internetiniuose, pvz., <http://day.lt>) skelbiama, kad gegužės 13-oji yra deivės Mildos ir meilės dienos šventė. Čia pateikiamas ir straipsnis, kuriame apžvelgiamos istorinės šios šventės ištakos, kartais pateikiant ir nuorodas į įvairius (dažniausiai antrinius) šaltinius.³

Šiame straipsnyje, remiantis rašytiniais šaltiniais bei XIX–XX a. tyrinėtojų darbais, folkloro, kalbos, archeologijos, istorijos ir kitokiais šaltiniais, aptariama Teodoro Narbuto aprašytos meilės deivės Mildos autentiškumo problema – analizuojama su deive Milda susijusių legendų kilmė ir jų paplitimas XIX–XX a., aptariami šiai dievybei priskirtinų apeigų pėdsakai papročiuose, tauto-

sakoje, tautodailėje, ieškoma analogijų kitų tautų mitologijoje.

ŠALTINIAI. Pirmą kartą Milda minima T. Narbuto 1835 m. išleistoje *Lietuvių tautos istorijoje*. Teigiama, jog Milda (dar vadinama ir Aleksota) yra meilės ir piršlybų deivė, kurios viena šventykla buvusi Aleksote, o kita stovėjusi Antakalnyje, dabartinės Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vietoje. Deivės Mildos garbei, pasak T. Narbuto, buvęs paskirtas baldžio mėnuo, dar vadintas ir *Mildžiu* arba *Mildviniu*. Galop sakoma, kad Kaune buvo rastas ir „tos deivės stabas“⁴.

TYRINĖJIMAI. XIX a. antrosios pusės–XX a. pradžios mitologai-romantikai J. I. Kraševskis, D. Poška, L. A. Jucevičius, J. Totoraitis, P. Tarasenko neabejojo deivės Mildos autentiškumu daugiau ar mažiau perpasakodami jau T. Narbuto paskleistą informaciją⁵. J. I. Kraševskis net mano, jog Milda kadaise galėjusi būti sujungta su Laima ir mįslingąja Lada. XX a. antroje pusėje deivę Milda autentiška laikė, o kartu ir su ja susijusias legendas populiarino P. Dundulienė kaip patikima naudodamasi jau minėtų T. Narbuto, Kraševskio, A. Kirkoro, Poškos informacija.⁶ Nekritiškai paminėtų autorių darbais naudojasi ir kai kurie XX a. pabaigos mokslininkai. Antai 1997 m. leistame veikalė *Lietuvos proistorė. Materialinės ir dvasinės kultūros raida, genčių formavimasis* teigiama, kad Milda yra meilės ir laisvės deivė, kad „Vilniuje ir Kaune buvusios Mildos pagoniškos šventyklos, o Gedimino kalno papėdėje rasta statulėlė, vaizduojanti šią deivę.“⁷ Deja, jokių konkrečių įrodymų šiems teiginiams pagrįsti nepateikiama.

Kita dalis mitologų (P. Klimas, N. Vėlius, G. Beresnevičius, A. Briukneris, J. Jurginis, J. Balys, P. Šmitas) Mildos autentiškumu abejojo.⁸ Itin kritiškai į T. Narbuto bei kitų romantikų aprašytą deivę Mildą žiūrėjo Briukneris, Jurginis, Balys, Šmitas.⁹ Balys apskritai siūlė nepasitikėti nė vienu T. Narbuto dievu, kurio nepaliudija kiti šaltiniai, o Šmitas pateikė du gana rimtus argumentus, jo manymu, lyg ir nulemiančius šios deivės bylą: 1) Milda (vok. *die Milde*) yra senas vokiškas krikšto vardas ir baltų kalbose nesutinkamas, 2) meilės dievy-

bės įmanomos tik aukštesnės kultūros tautose, o ne „senovės baltuose, tarp kurių gi tebevyravo pirmykštis patriarchatas“¹⁰. Nepaisant jau buvusių mėginimų, regis, tikslinga dar kartą įvertinti T. Narbuto naudotų šaltinių ir kai kurių jo teiginių galimą, tikėtiną kilmę bei patikimumą. Tokiais laikytini: 1) legendų apie Mildos (dar kitaip Aleksotos) šventyklas bei kerėtojus „mildauninkus“ kilmę ir sklaidą; 2) mėnesių *Mildžius* ir *Mildvinis* pavadinimų kilmę; 3) deivės Mildos skulptūrėlių autentiškumas; 4) vardo *Milda* kilmę.

1. LEGENDŲ APIE MILDOS (DAR KITAIP ALEKSOTOS) ŠVENTYKLAS BEI KERĖTOJUS KILMĖ IR SKLAIDA

N. Vėlius mano, kad akstiną domėtis meilės ir piršlybų deive Aleksota-Milda T. Narbutui davė D. Šybinskio aprašytoji antikinė stebėtino gražumo nimfa Alexothe. Kadangi vienas Kauno priemiestis vadinosi Aleksotu, ten, Vėliaus įsitikinimu, T. Narbutas ir įkurdino deivės Aleksotos-Mildos šventyklą.¹¹ Kita vertus, neatmestina galimybė, jog impulsą Mildos paveikslui galėjo suteikti S. Daukanto veikale *Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių* paminėta Gražulė – deivė grožybės.¹² Ši deivė Daukanto raštuose minima greta kitų, iš įvairių rašytinių šaltinių žinomų, dievybių ir mitinių būtybių – Aitvaro, Kauko, Javinės, Laimos, Žemeliuko ir Laumės. Tačiau šaltiniuose, kuriais Daukantas rėmėsi rašydamas *Darbus...* (Simonas Grunau, Augustas Kocebiu, Albertas Vijūkas-Kojelavičius, Motiejus Strijkovskis ir kt.), tokios dievybės nėra paminėta. Vėlius mano, kad

Gražulė yra paties Daukanto sugalvota¹³, tačiau tiek pat tikėtina, kad Daukanto Gražulė perdaryta iš Gražinos – literatūrinės kilmės vardo, paplitusio XIX a. pradžioje iš Adomo Mickevičiaus romantinės poemos *Gražina* pagrindinės herojės vardo. Turint omenyje, kad Mickevičiaus poema parašyta 1822 m. (išspausdinta 1823 m.), o Daukanto *Darbai...*, greičiausiai, kiek vėliau¹⁴, tokia prielaida atrodo visiškai įmanoma.

Jei T. Narbutas ir nepasinaudojo Daukanto aprašytos Gražės paveikslu, tai tą, atrodo, padarė vėlesni autoriai, sujungę į vieną abiejų XIX a. pirmosios pusės istorikų skelbtą informaciją. Antai 1909 m. Totoraitis rašo: „gegužio mėnesyje arba pradžioje birželio, kai būdavo pražyde žiedai, senovėje mergaitės pindavo vainikus iš rūtų, saulučių, erškėtrožių, bijūnų ir nešdavo juos aukotų deivei Gražei arba Gražinai. <...> Jos stovyklas buvęs iš

rudos (geležies) ir akmens padarytas. <...> Krivaika (krivaitis) imdavęs tuos vainikus ir mesdavęs susirinkusiems ties deive bernams ant galvos. Kurios vainikas pataikydavo į berną, tas ją turėdavo vesti sau už moterį.“¹⁵

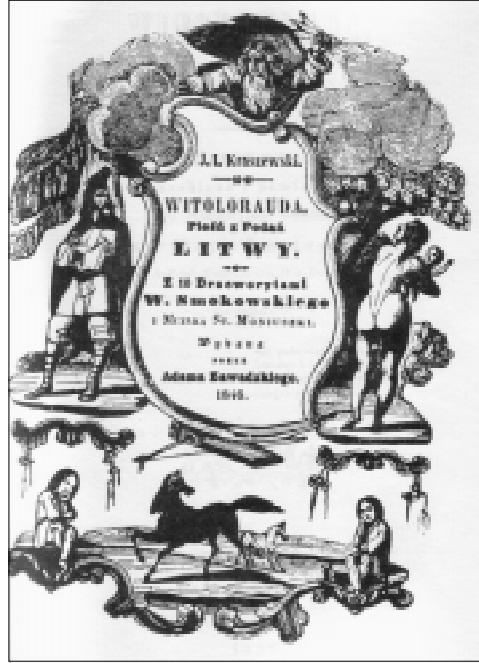
Pats T. Narbutas apie Antakalnyje stovėjusią Mildos šventyklą žinių sakosi gavęs iš Vilniaus universiteto profesoriaus Šulco, kuris „tarp mirusio architektūros profesoriaus Gucevičiaus popierių aptiko vieną rankraštį, patvirtinantį šį padavimą“¹⁶. Deja, šio rankraščio be čia paminėto profesoriaus Šulco niekas niekada taip ir nematė. Vėlesni autoriai, kaip minėta, naudojami T. Narbuto arba jo sekėjų paskleista informacija. Tiesa, dažnas XIX a. pab.–XX a. pr. autorius nevengė ir papildyti T. Narbuto legendų turinio. Antai V. Zahorskis 1912 m. lenkų kalba išleido pluoštą Vilniaus miesto legendų ir padavimų.¹⁷ Viename jų sakoma, kad Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vietoje „stovėjo lietuvių stabmeldžių meilės dievaitės Mildos šventykla“, kur lietuviai birželio mėnesio pabaigoje dar švęsdavo ir Lados šventę.¹⁸ Vis dėlto jokių patikimų duomenų (turimi omenyje tiek rašytiniai šaltiniai, tiek archeologiniai tyrinėjimai), kad Vilniuje ar Kaune būtų buvusios deivės Mildos šventvietės, nėra. Vadinausi, šių legendų kilmės, autentiškumo problema vis dar spręstina. Deja, tai padaryti, XIX a. antrojoje pusėje dingus daugeliui T. Narbuto rankraščių, vargiai įmanoma. Panašiai vertintinos ir T. Narbuto užrašytos istorijos apie Kauno apylinkėse žinomus tam tikros rūšies kerėtojus ir kerėtojas, padedančius meilėje,

kuriuos „kaimiečiai vadino mildauninkais“¹⁹. Pats žodis *mildauninkai*, kaip jau yra pastebėjęs ir Vėlius, lietuvių kalboje nėra žinomas (matyt, reikėtų sakyti, jog nebuvo žinomas iki T. Narbuto). Vėliaus spėjimu, iš panašiai skambančio *maldauninko* T. Narbutas pasidarė *mildauninką*, o iš šio ir deivę Milda.²⁰ Žinoma, tiek pat įmanomas ir atvirkščias procesas, jog iš deivės Mildos T. Narbutui radosi ir jos garbintojai mildauninkai (plg. romėnų Vesta ir jos garbintojos vestalės).

Grįžtant prie T. Narbuto *Lietuvių tautos istorijos* leidimo reikia prisiminti, kad šis veikalas to meto recenzentų buvo įvertintas itin kritiškai. Vienas recenzentų J. I. Kraševskis 1836 m. publikuotame atsiliepime rašo: „...tokioje tamsioje ir neaiškioje istorijoje tam, kad galėtum pelnyti pasitikėjimą, reikia turėti įrodymų, ir ne atsitiktinių, ne bet kokių, o išbandytų kritikos ugnyje, jau anksčiau aprašytų ir ne vienam, bet keletui autorių pripažinus juos autentiškais...“²¹. Nepaisant tokio gana nepalankaus atsiliepimo Kraševskis, remdamasis T. Narbuto ir šiek tiek kitų autorių informacija apie senąją lietuvių mitologiją (tarp jų ir legenda apie Milda), sukūrė poemą *Vitolio rauda*.²² Atrodo, kad būtent ši poema, jos pakartotiniai ledimai (ypač vertimai į lietuvių kalbą), kur kas labiau nei T. Narbuto istorijos fragmentai išpopuliarino meilės deivę Milda. Prisimintina, jog *Vitolio rauda* kaip pirmoji *Anafiolo* dalis (giesmė pirmoji) parašyta lenkų kalba ir išleista dar 1840 m. Vilniuje (Wilno), o į lietuvių kalbą šios poemos fragmentą *Žalčio motė* pirmą kartą 1858 m. išvertė Karolina

Praniauskaitė.²³ Antrasis šios poemos leidimas, papildytas kompozitoriaus S. Moniuškos dainomis ir raudomis (aštuoni gaidų lapai)²⁴ ir penkiasdešimčia dailininko Vinco Smakausko medžio raižinių atspaudais išėjo (žr. 1 pav.) 1846 m.²⁵ Į lietuvių kalbą visą poemą *Vytolio rauda* 1879 m. išvertė ir 1881–1882 m. Kraševskio lėšomis išleido A. Vištelis-Višteliauskas.²⁶ 1924 m. minėtą poemą dar kartą išvertė F. Kirša (Kraševskis 1924), o 1925 m. (sutrumpintą variantą) – J. Talmantas.²⁷ Vienas paskutiniųjų Kraševskio poemos *Vytolio rauda* vertimų į lietuvių kalbą 1977 m. išleistas Čikagoje. Jos vertėjas Povilas Gaučys leidimo pratarinėje pastebi, jog „kurį laiką Kraševskis buvęs užmirštas, dabar pamažu atgauna savo reikšmę“²⁸.

Iš tikrųjų, jei Kraševskis bei jo kūryba ir buvo primiršti, tai tik XX a. viduryje. O XIX a. pab.–XX a. pr. šis autorius ir jo kūryba, ypač *Vytolio rauda*, Gaučio žodžiais tariant „buvo kelių lietuvių kartų labai mėgstamas veikalas“²⁹. Vaižgantas *Vytolio raudą* pavadino tautos epu, kuris, jo manymu, yra „labai originalus, labai kilnus, labai idėjingas“³⁰. Panašiai *Vytolio raudą* vertino ir Motiejus Miškinis, teigdamas, jog Kraševskis Lietuvos praeities idealizacija pasiekė savo viršūnę ir pralenkė visus, kurie „anksčiau ar vėliau rašė lietuvių kalba apie Lietuvą“³¹. Galima konstatuoti, kad ši Kraševskio poema tapo ne tik savotišku šaltiniu ir kūrybos impulsu sekėjams, bet ir plačiai pasklido po Lietuvos sodžius, tapo liaudies savastimi. Taip galėjo būti iš naujo sukurtos (perkurtos) istorijos apie senąsias šventvietes, o

1 pav. Vinco Smakausko iliustracija J. I. Kraševskio *Vytolio raudos* 1846 m. leidimui

2 pav. Trijų dalių mitologinė pasaka scenai. 1920 m.

3 pav. Mildos slėnis. Mažeikių raj. Šalia Rimolių piliakalnio (kairiajame Varduvos upės krante)

4 pav. Šaltinis Mildos slėnyje (kairiajame Varduvos upės krante)

„knyginės kilmės“ legendos tautosakos rinkėjų užrašytos kaip autentiškos. Šią prielaidą bent iš dalies patvirtina P. Vaičiūno, B. Sruogos, P. Abelkio kūryba bei XX a. pirmojoje pusėje aprašyta Mildos šventvietė Sedos apylinkėse.

Greičiausiai Kraševskio poemos paveiktas trijų dalių scenai skirtą „mitologijos pasaką“ *Milda, meilės deivė* 1917–1918 m. parašė ir Petras Vaičiūnas (žr. 2 pav.).³² *Švyturio* bendrovės 1920 m. išleistoje poemoje meilės deivės Mildos paveikslas, kaip ir Kraševskio poemoje, tapomas sentimentaliai romantinėmis spalvomis:

Mildos kasos, kaip naktis tamsioji,
Šilko sūkuriiais pečius jos dengia.
Skrustai, kaip išaušusi padangė.
Akys ramios, gilios, begalinės.
Krūtys lyg sukilę marių bangos.
Ji grakšti, kaip žydžianti lelija.
Jos kalba – nakties giesmė sparnuota.
Apsigaubus ji žvaigždyno šydu
Nudažytu spinduliais aušrinės.³³

1928 m. paskelbtame *Archeologinių Lietuvos paminklų sąrašė* P. Tarasenka glaustai aprašo Padvarninkų kaimą (Sedos vlsč., Mažeikių apskr. C 5), kur „ties

Varduvos upe yra Mildos Slėnys, kuriam augę šventi ažuolai“³⁴. Sprendžiant iš užrašo po šia informacija, žinių apie Mildos slėnį bus suteikęs gydytojas Gotšalkas.³⁵ Tikėtina, jog tuo metu vietiniai žmonės žinojo ir įvairių legendų apie Mildos slėnį bei Rimolių piliakalnį, kuriomis galėjo pasinaudoti Povilas Abelkis, 1952 m. emigracijoje parašęs romaną *Žemaičių krikštas*. Tiesa, šiame romane Sedos žinyčia įkurdinama ne Mildos slėnyje, o Sedulos³⁶ upės kilpoje, kuri dar vadinama Salaite, tačiau Milda – šios žinyčios, kurioje kūrenama amžinoji ugnis, vaidilučių vyriausioji, besirūpinanti, kad merginos, būsimos nuotakos, tinkamai pasirengtų šeimyniniam gyvenimui, išmuktų namų ruošos darbų, gebėtų tinkamai prižiūrėti namų ugnį.³⁷ Ir šiandien Sedos apylinkėse, gražiame Varduvos upės vingyje, tebestūkso Rimolių piliakalnis, o netoliese, Mildos slėnyje (žr. 3 pav.), yra Gyvasis šaltinis (žr. 4 pav.), kurio vanduo, pasak vietinių žmonių, gydo visas ligas, o ypač akių.³⁸ Archeologų duomenimis, Rimolių piliakalnį reikėtų laikyti viena svarbesnių pagoniškos Lietuvos šventviečių.³⁹

Tikėtina, jog Kraševskio poemos paveiktas, gegužės mėnesį, pirmąją Sekminių dieną jaunimo švenčiamą Mildos šventę 1944 m. parašytoje pjesėje *Pavasario giesmė* pavaizdavo ir Balys Sruoga:

Iš senlaikių tenai jaunimas renkas
Sekminių pirmą dieną. Sako buvus
Ten alkviētė. Dievaitės Mildos kalnas.
Per amžius garbino jaunimas ją.
Gražaus to palikimo atmintis
Tebegyvena žmonėse lig šiol.⁴⁰

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr.: Algirdas Julijus Greimas. *Tautos atminties beiškant. Apie dievus ir žmones*. Vilnius-Chikago, 1990, p. 257–287; Marija Gimbutienė. *Senovės lietuvių deivės ir dievai*. – Vilnius, 2002, p. 38; Pranė Dundulienė. *Senovės lietuvių mitologija ir religija*. – Vilnius, 1990, p. 25–26, p. 114.
- ² Rimantas Balsys. *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro*. – Klaipėda, 2006, p. 44–55, p. 196–201; Rimantas Balsys. *Lietuvių vedybų, šeimos vaisingumo, seksualinių santykių dievybių autentiškumo klausimu*. // *Logos*, nr. 53, 2007 spalio-gruodis, p. 142–150.
- ³ Žinių apie deivę Mildą galime rasti ir 1935–1985 m. Bostone leistoje *Lietuvių enciklopedijoje*, *Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje*, *Mitologijos enciklopedijoje*, *Religijotyros žodyne* bei daugelio XIX a. antrosios pusės – XX a. tyrinėtojų darbuose (žr.: *Lietuvių enciklopedija*. – Boston, t. XVIII. p. 459; *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*. – Vilnius, t. 7, p. 492; *Mitologijos enciklopedija*. – Vilnius, t. 2, p. 287; *Religijotyros žodynas*. Sudarytojas Romualdas Petraitis. – Vilnius, 1991, p. 249; *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, t. 1–3, 1995–2003.
- ⁴ Teodoras Narbutas. *Lietuvių tautos istorija*. – Vilnius, 1998, t. 1, p. 134–135, p. 158–159, p. 324.
- ⁵ *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, 1995, t. 1, p. 202–203; Dionizas Poška. *Raštai*. – Vilnius, 1959, p. 355; Laurynas Adomas Jucevičius. *Raštai*. – Vilnius, 1959, p. 291; J. Totoraitis. *Senovės liekanos ir lietuvių mitologiški atminimai*. // *Lietuvių tauta*. Knyga I. Dalis 2. – Vilnius, 1909, p. 194; Petras Tarasėka. *Lietuvos archeologijos medžiaga*. – Kaunas, 1928, p. 16.
- ⁶ Pranė Dundulienė. *Pagonybė Lietuvoje*. – Kaunas, 1989, p. 145–146; Pranė Dundulienė. *Senovės lietuvių mitologija ir religija*. – Vilnius, 1990, p. 114–115.
- ⁷ Algirdas Girininkas, Olijandras Lukoševičius. *Lietuvos proistorė. Materialinės ir dvasinės kultūros raida, genčių formavimasis*. – Vilnius, 1997, p. 127.
- ⁸ *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, 1997, t. 2, p. 170–171; *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, 1995, t. 1, p. 518; Gintaras Beresnevičius. *Trumpas lietuvių ir prūsų religijos žodynas*. – Vilnius, 2001, p. 114.
- ⁹ *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, 1995, t. 1, p. 468, p. 485; Juozas Jurginis. *Pagonybės ir krikščionybės santykiai Lietuvoje*. – Vilnius, 1976, p. 18; Jonas Balys. *Raštai*. – Vilnius, 2000, t. 20, p. 358; Pėteris Šmitas. *Latvių mitologija*. – Vilnius, 2004, p. 117–118.
- ¹⁰ Pėteris Šmitas. *Latvių mitologija*. – Vilnius, 2004, p. 117.
- ¹¹ Teodoras Narbutas. *Lietuvių tautos istorija*. – Vilnius, 1998, t. 1, p. 31–32.
- ¹² Simonas Daukantas. *Raštai*. – Vilnius 1976, t. 1, p. 84.
- ¹³ *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, 1995, t. 1, p. 142–143.
- ¹⁴ Iki šiol niekas nėra aptikęs S. Daukanto *Darbu* autografo. Yra išlikę tik du šio veikalų nuorašai. Pirmasis datuotas 1822 m., antrasis – 1833 m. Romos Bončkutės manymu, pirmojo nuorašo data turėjo būti gerokai vėlyvesnė, nes rašyta ant 1824, 1826 ir 1829 metų gamybos popieriaus (Roma Bončkutė. S. Daukanto istoriografinių darbų rankraščiai. // *Senoji Lietuvos literatūra. Kn. 3. Devynioliktas amžius išengus*. – Vilnius, 1994, p. 116–117).
- ¹⁵ J. Totoraitis. *Senovės liekanos ir lietuvių mitologiški atminimai*. // *Lietuvių tauta. Knyga I. Dalis 2*. – Vilnius, 1909, p. 194.
- ¹⁶ Teodoras Narbutas. *Lietuvių tautos istorija*. – Vilnius, 1998, t. 1, p. 135.
- ¹⁷ 1927 m. J. Juškytė minėtus padavimus išvertė į lietuvių kalbą. 1931 m. P. Vingis, sekdamas V. Zahorskiu, paskelbė leidinį *Vilniaus padavi-*

- mai. Antrasis leidimas publikuotas 1991 m. (žr.: *Vilniaus padavimai. Sekdamas d-ru Zahorskiu parašė P. Vingis*. – Vilnius, 1991, p. 5–6).
- ¹⁸ Ten pat, p. 141.
- ¹⁹ Teodoras Narbutas. *Lietuvių tautos istorija*. – Vilnius, 1998, t. 1, p. 134.
- ²⁰ Norbertas Vėlius. Teodoras Narbutas ir jo „Lietuvių tautos istorija“. // Teodoras Narbutas. *Lietuvių tautos istorija*. – Vilnius, 1998, t. 1, p. 32.
- ²¹ Teodoras Narbutas. *Lietuvių tautos istorija*. – Vilnius, 1998, t. 1, p. 60.
- ²² *Lietuvių mitologija*. Parengė Norbertas Vėlius. – Vilnius, 1995, t. 1, p. 202.
- ²³ *Lietuvių enciklopedija*. – Boston, t. XII, p. 543.
- ²⁴ Iš antrajame leidime publikuotų dainų kompozitorius St. Moniuska 1858 metais parašė kantatą *Milda*.
- ²⁵ J. I. Kraszewski. *Witoloraua. Pieśni z Podaiń Litwy. Z 50 Drzeworytami W. Smokowskiego i Muzyka St. Moniuszki. Wydana przez Adama Zawadzkiego 1846*.
- ²⁶ *Witoloraua. Giesmė isz padawimu Lietuvos per J. I. Kraszewski lenkiszkaï suraszta. Lietuwuszkai iszgulde su isreiszkimais nepaprastu zodziu J. A. Lietuwis. Pirmo dalis. Poznaniuje kasztu dro J. I. Kraszewskio. Spaustuwej wardu J. I. Kraszewskio (dro W. Lebinskio) 1881. Antra Dalis 1882*.
- ²⁷ *Lietuvių enciklopedija*. – Boston, t. XII, p. 543.
- ²⁸ J. I. Kraszewski. *Vitolio rauda*. Vertė Povilas Gaučys. – Chicago, 1977, p. XX.
- ²⁹ Ten pat, p. XVI.
- ³⁰ J. Tumas-Vaižgantas. *Lietuvių literatūros paskaitos. Aušrininkų grupė*. – Kaunas, 1939, p. 41–43.
- ³¹ M. Miškinis. *Lietuvių literatūra*. – Kaunas, 1939, p. 171.
- ³² Petras Vaičiūnas. *Milda, meilės deivė. Mytologijos pasaka*. – Tilžė, 1920, p. 1–65.
- ³³ Ten pat, p. 55.
- ³⁴ Petras Tarasenska. *Lietuvos archeologijos medžiaga*. – Kaunas, 1928, p. 197.
- ³⁵ Mildos slėnis (kitai – Užpiliai) – buvęs Padvarninkų kaimo slėnis Varduvo upės kilpose į rytus nuo kelio Seda-Židikai, dabar – iš dalies jau Sedos miestelio teritorijoje. Šis slėnis 1908 m. buvo apaugęs ąžuolais, o apie 1925 m. čia stovėjo 3 kryžiai (žr.: Vykintas Vaitkevičius. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*. – Vilnius, 1998, p. 183).
- ³⁶ Šitaip romane vadinama *Varduvo* upė. Šiandien *Sedula* dar vadinamas ir *Sedos ežeras*. Kalbininkų manymu, pavadinimas *Sedula* liaudies etimologijoje galėjo būti kildinamas iš medžio *sedula* pavadinimo (žr.: Aleksandras Vanagas. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. – Vilnius, 1981, p. 293).
- ³⁷ Povilas Abelkis. *Žemaičių krikštas*. – Memmingen, 1952, p. 22–23.
- ³⁸ Vykintas Vaitkevičius. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*. – Vilnius, 1998, p. 183.
- ³⁹ Vykintas Vaitkevičius. *Alkai. Baltų šventviečių studija*. – Vilnius, 2003, p. 41, p. 169.
- ⁴⁰ Balys Sruoga. *Raštai*. – Vilnius, 1997, t. 3, p. 406.

B. d.